

УДК 111

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.33.4>

ЛІНІЇ ОНТОЛОГІЇ: (3) ТЕРМІНОВКОРІНЕННЯ¹

Лариса Діденко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет, кафедра філософії гуманітарних наук
вул. Володимирська, 60, 01033, м. Київ, Україна

У статті розглянуто становлення онтології через авторський конструкт «лінії онтології», що має за основу тему / проблему буття. Головним є увиразнювання ідей, важливих для розгортання онтології, але не їх деталізування.

Корені філософії постають з онтології, наскрізною темою дослідження якої постає «буття» та «існування». «Хронологічне-та-аспектоване дослідження буття» – це «лінії онтології», серед яких доцільно виокремити: 1) проблематизування; 2) «метафізичність»; 3) терміновкорінення; 4) неметафізичність; 5) перехід; 6) ре-метафізичність (або відновлення-метафізичності); 7) сутнісність. Назва кожної лінії онтології відбиває «філософувальне налаштування» мислителів щодо онтологічних тем-проблем.

Вибір мислителів-ілюструвальників зумовлений чинником розвивання їх ідей / ідей наступними поколіннями (здебільшого у межах філософії). Дослідницькі тренди – це ідеї, які розробляють через уточнювання-критикування у наступні періоди / етапи. Авторські коментарі постають і узагальненим баченням дослідника пропонованого тексту, і акцентуванням деяких найважливіших ідей для становлення онтології.

У тексті увага приділена третій лінії онтології з виокремленням специфіки, хронологічних меж, дослідницьких трендів і головних мислителів, авторських коментарів. Окрім фіксування уваги на знакових «подіях» у становленні онтології, авторка висловлює низку гіпотез, які можуть бути використані як дороговказ наступними дослідниками онтології.

Термінопошуки мислителів для окреслення сфери буття (та відбуттєвеного) зупинилися на лінгвоновативі «онтологія». Нині перше використання поняття зафіксоване за Якобом Лоргардом (Jacob Lorhard) у “Ogdoas scholastica” (1606). Подальші лінгвістично-філософські результатування уможливили дефініціювання онтології (Рудольф Гьокель, 1613) та її включення у структуру метафізики (Крістіан Вольф, 1730). Саме через німецьку академічну традицію філософії (“Schulphilosophie”) було поняттєво, термінологічно та окремосьферно (галузево) впроваджено онтологією.

Ключові слова: філософія, онтологія, історія онтології, лінії онтології, лінії становлення онтології, лексикон онтології, буття, відбуттєвене/-і, існувальне, метафізика, теологія.

¹ **Передувальна заувага:** презентований текст є частиною авторського дослідження «Лінії онтології» (розробляння: січень-березень 2018 року; уточнення: червень-серпень 2019 року; грудень 2020 року), що включає деталізування ліній 3-7. Існує чотири редакції тексту: «січнево-лютнева» (найповніша), «березнева» (скорочена), «серпнева» (робоча), «груднева» (остаточна).

Текстозапозичальна заувага: при перевірці на плагіат у тексті можуть бути віднайдені частини повторів із відсиланням на мої попередні публікації, що є «неусувним» через цілісність дослідження, яке змушено «розмежоване» на кілька частин для опублікування. Авторка цілком свідомо не перефразовує базові структурні одиниці статті (зокрема, більшу частину україномовної та англійськомовної анотацій, а також речення: «Актуальність пропонованого дослідження ...»; «Розглядання становлення онтології ...», «Теоретико-практичні параметри наукової новизни дослідження ...»), хоча й оновлює-коригує їх формулювання співмірно пропонованому до опублікування тексту.

Пунктуаційна заувага: авторські, тобто мої, роз'яснення у тексті подані через {...}; уточнення марковані через (...).

Онтологія є основою філософії, оскільки саме від з'ясування сутності буття (ядра онтології) розгортається тривалий поліпараметральний пошук Істини. Історія онтології постає і поставатиме неостаточною, оскільки періодично з'являтимуться нові факти та формулюватимуться інакші гіпотези, що уточнюватимуть вже здійснені дослідження. Реконструювання становлення онтології як виявлятиме нові лакуни, які потребуватимуть подальшої дослідницької уваги, так і може перетворитися на дороговказ-деталізування для наступників.

Класичні інтенції дослідників (від першовживання терміну) необхідно коригувати шляхом апелювання до першозгадок/першопошуків щодо предмету дослідження, тобто переводити дослідження в інший простір. Другий (некласичний) підхід до реконструювання історії онтології суттєво розширює дослідницьке поле, яке охоплюватиме: 1) становлення лексики онтології (від найабстрактніших понять до складних систем та/або сценаріїв); 2) спектри значень терміну «онтологія» та його складників; 3) каталог елементів {головних – «буття», «існування», «істотність» та допоміжних – «річ», «явище», «процес», «матерія», «простір»}; 4) традиції презентування {складник у структурі окремої галузі філософії; складник на перетині філософської і теологічної царин; окрема галузь}.

Актуальність дослідження зумовлена практичною систематизувально-дослідницькою потребою. Сутність онтології виявлятиметься тільки шляхом деталізування її становлення, що потребує коректного реконструювання. Мислителі, які не оминали своєю увагою «онтологічне» {улапковане, яке розуміється загалом: від згадки будь-якого філософського-онтологічного поняття до цілісного вибудовування авторської-мислительної «моделі онтології»}, дуже своєрідно з нею «обходилися»: одні лише згадували онтологічні поняття {філософський лексикон «формувався / складався» із трьох «блоків» онтологічних понять: вихідного («буття»), буттєсутнього («відбуттєвлені» І рівня: «існувати», «існувально», «істота», «істотне», «істина») та буттєуточнювального («відбуттєвлені» II рівня: «простір», «час», «форма», «матерія», «рух»), «розвиток»}, інші ж робили спроби «підлаштувати» онтологію до «потреб» власних «систем філософування» {виключно через «утилітарність», щоб система філософування «виглядала» ціліснішою, але насамперед не для уточнювання «онтологічного»}, треті – оминали увагою {або через відсутність «системо-побудовної» необхідності, або через складність епохових-та-авторських нашарувань розуміння онтологічних досліджень загалом}.

Розгляд становлення онтології, що складає **мету пропонованого тексту**, конкретизований **дослідницькими завданнями**: через авторську дефініцію онтології (яка постає вихідним положенням) реконструювати особливості її формування в межах європейських теренів із виокремленням окремих спрямовувальних думку (-и) ліній. Останні постають спільними напрямками дослідження-розуміння буття протягом історико-філософських періодів, векторованих ідеями окремих мислителів.

Теоретико-практичні параметри наукової новизни дослідження. Вперше у межах українського сегменту філософування презентований цілісний розгляд становлення онтології із реконструюванням не тільки вихідних ідей {«архэ», «буття», «існувально» тощо} та «цілісних систем» {«метафізика»} [1], але й «неперервної наскрізності», яка «естафетно» передавалася від одних мислителів до інших {окремих мислитель – учні, послідовники, критики, традиція тощо}.

Авторські зауваги: 1) подальший текст є логічним продовженням комплексного дослідження історії онтології [1]; 2) текст не суперечить моїм попереднім «онтологічним» публікаціям; 3) пропоновані ідеї радше уточнюють вже висловлене-та-опубліковане мною (і колегами-дослідниками онтології) шляхом презентування інакших формулювань дефініцій, пояснень та/або обґрунтувань; 4) пропонований текст містить більше гіпотетичного,

аніж фіксувального, що певним чином уможливлуватиме подальший векторований пошук колег і мій власний.

Дефініційна заувага: онтологія – галузь філософського знання, у якій досліджують буття через його поліпроявність за принципом ускладнення від найпростішого (енергії) до складних саморозвивальних систем (антропоодиночності).

Теоретична заувага: «Лінії онтології», «лінії становлення онтології» [1] – це спільний вектор, якого «тримаються» мислителі у власних розмірковуваннях щодо буття [1]. *Основою кожної лінії онтології постає спільний предмет дослідження, який тлумачиться по-авторському* [1]. *Наскрізною темою усіх ліній онтології постає буття* (його начала, сутність, складники, варіативи-вияви) із *відбуттєвленими* (тобто різновиявне/-і існувальне/-і) [2]. Загалом «лінії онтології – це хронологічне-та-аспектоване дослідження буття», яке постає як: 1) проблематизування; 2) «метафізичність»; 3) терміновкорінення; 4) неметафізичність; 5) перехід; 6) ре-метафізичність (або відновлення-метафізичності); 7) сутнісність [1].

1. Лінія проблематизування обмежена античним етапом давньогрецького філософування досократичного та частини класичного періодів (до «виходу на арену філософування» Аристотеля). *Хронологічні межі:* {початок} кін. VII – поч. VI ст. до н. е.; {завершення} ~ IV ст. до н. е. [1].

2. Лінія «метафізичності» охоплює період від «філософського становлення і функціонування» Аристотеля до періоду впливовості Франсіско Суареса. *Хронологічні межі:* {початок} IV ст. до н. е.; {завершення} поч. XVII ст. [1].

3. Лінія терміновкорінення охоплює умовний період 300-т років – від Франсіско Суареса («метафізичного періоду») до Фрідріха Вільгельма Йозефа Шеллінга. *Хронологічні межі:* {початок} ~ 1570-ті роки; {завершення} ~ 1850-ті роки.

Дослідницькі тренди (та головні мислителі): 1) поняттєва з'ява онтології (Якоб Лоргард); 2) термінологічне виокремлення і дефініціювання онтології (Якоб Лоргард, Рудольф Гьокель та інші); 3) узв'язкування онтології і метафізики (Якоб Лоргард, Крістіан Вольф, Александр Готтліб Баумгартен, Георг Фрідріх Мейер та інші); 4) закріплення за онтологією «філософії існувального» (Рудольф Гьокель); 5) застосування нового терміну із по-авторському уточнюваним предметом (більшість мислителів «німецького локусу»); 6) спроби побудови цілісних метафізичних систем (Крістіан Вольф та учні-й-послідовники); 7) «ологічнення» метафізики і віддалення її від традиційного «вектору метафізичності» {Арістотель – Тома Аквінський – Йоанн Дунс Скот – Франсіско Суарес} до марних спроб подальших мислителів створити життєздатну та динамічну філософську систему (Крістіан Вольф); 8) застосування «мовної паралельності» у текстуванні {створення текстів латиною та «локусними мовами»} (більшість мислителів європростору); 9) уточнення вольфових обґрунтувань онтології через термінологічне і дефініційне відмежування від метафізики (Александр Готтліб Баумгартен, Георг Фрідріх Мейер та інші); 10) поступова втрата дослідницького інтересу до нової галузі філософії – онтології, до якої мислителі апелювали тільки побіжно через розгляд головних понять і категорій.

Авторський коментар: (1) ця лінія постає найпроблемнішою.

По-перше, її непросто зафіксувати ані хронологічно, ані «постаттєво»: відсутній чіткий демаркатив. «Постсхоластичні налаштування» уможливили «ідейне розмежування» мислителів: одні продовжували своєрідно розвивати-уточнювати головні трендові ідеї (томізму та скотизму, наприклад); інші зацікавилися ренесансним ідеєоновленням через поліпараметральні антропостудії та можливості соціозастосовності антропоодиночності; треті ж формували нові тренди-на-перетині «прийнятного схоластичного» і новативного ренесансного.

Гіпотетично утруднення фіксування початку (і завершення) лінії може бути зумовлене: 1) непослідовним і неспівмірним переходом локацій (і самих мислителів) на «нові параметри філософування» {на теренах уже міг розпочатися «рух змін» завдяки окремому мислителю та його співдумцям і/або критикам, проте деяка частина мислителів не була налаштована на переорієнтування через індивідуальні чинники – усталену систему філософування, традиційність презентування, статус у спільноті}; 2) протидіянням спільноти {«незгода» колег-та-керманців різного рівня (навчально-управлінського, релігійного, державного) уможлиблювала як періодичні відмови від наукових пошуків, так і втрату життя окремими мислителями}; 3) відсутністю нагальної потреби ідеєпросування {більшість мислителів постсхоластичного і початково-ренесансного етапів відомі через «ситуативні випадковості» та «вдалу узв'язкованість» із відомими (вже промотованими) персонами (наприклад, Томою із Аквіна)}; 4) «розмивання» власних ідей {по-перше, поодинокі приклади ідей-новацій текстово не фіксувалися, оскільки могли спонтанно з'явитися у дискутуванні; по-друге, більшість диспутів (якщо не усі) були сценарійованими. Насамперед обмірковували тему та схему розгортання думки, згодом деталізували покроково сам диспут; по-третє, кількість текстів за часів схоластики не просто збільшилася, вона множилася – текстували щодо усього: навчального, особистого, дослідницького; по-четверте, цілком ймовірно, що власні ідеї мислителя узв'язковувалися, але деяка частина залишалася «текстозафіксованими, але не завжди розтлумаченими» елементами}.

По-друге, коли пошуки перетворилися на загальний локаційний та/або локусний тренд, фіксування точки початку {впровадження терміну, дефініціювання, опис структури, обґрунтування власного бачення} і персони, завдяки якій відбулося впровадження нового поняття, є майже неможливим. Значний текстоспадок цього періоду радше заплутує дослідників через проблеми: 1) каталогізування {відсутній цілісний перелік усіх текстів кожного мислителя-діяча цього періоду}; 2) доступність {тільки частина текстів «відкрита» дослідникам: частина презентована у рукописному та/або книжковому форматі, частина вже оцифрована}; 3) перекладання {розуміння вихідних текстів ускладнене необхідністю дешифрування-відновлення окремих частин, а також подальшого підбирання контекстуальних відповідників рідною мовою}; 4) псевдоавторство {«приписуваних» мислителям-діячам текстів набагато менше, проте вони все ще трапляються}.

По-третє, локалізування {апелювання до окремої території, регіону, міста, навчального закладу} може спростити пошук, проте й тут виникатиме ускладнення. Наприклад, «німецький простір» (сучасні Німеччина, Австрія, Швейцарія) повністю самостійно міг не спричинити з'яву мислителя, який впровадив новатив; натомість запрошений до згаданої локації мислитель-діяч гіпотетично «з'явив» ідею, яку надалі «обмірковували» (і цілком могли впровадити) представники вихідної локації.

По-четверте, не відкидаймо того, що нам невідоме, але воно закономірно належить минулому як здійснене.

(2) Постать Франсіско Суареса є значимою не тільки для теології, але й для педагогіки {через відстоювання формату «авторського лекціювання» й активну участь у формуванні “Ratio Studiorum” (остаточна найповніша редакція 1599 року)} та філософії {через промірковування, підготовку й написання “Disputationes Metaphysicae” / «Метафізичні розмірковування» (1597) [3]}. «Період впливовості» – від сеговійного періоду (1570-ті) до завершення життя. «Метафізичний період» – від сеговійного періоду (1570-ті) до виходу друку “Disputationes Metaphysicae” (1597).

«Метафізичний здобуток» Франсіско Суареса – це не лише перелік ідей, їх логічне оформлення, послідовність викладу, що ілюструє текст “Disputationes Metaphysicae”, але

й встановлення кількох стандартів: 1) авторський підхід лекціювання-викладання навчального матеріалу; 2) регламентування педагогічної системи єзуїтів (“Ratio Studiorum”, 1599); 3) обґрунтоване доповнювання теології філософськими ідеями {філософія постає «інтелектуальним ключем» до теології}; 4) суаресова метафізика (тобто текст “Disputationes Metaphysicae”) перетворюється на «нормовий текст» {і закономірно увиразнює «метафізичну поступальність»: Аристотель – ... – Тома із Аквіна – ... – Франсіско Суарес – ... }.

(3) Гіпотетично, завдяки лекціюванню Франсіско Суареса (від 1570-х років) і тексту “Disputationes Metaphysicae” у Європі уможливлений запит на оновлення «навчального та методичного». Викладачів уже цікавить не транслювання навчального (-й-обов’язкового) матеріалу, а радше результативність власної роботи (яким чином і що саме зробити, щоб навчити?). Колегії та університети перетворюються на ідеєцентри – локаційні/локусні осередки інтелекту. Навчальна мережа єзуїтів шириться Європою, проте вона не є єдиною.

(4) Власне, ці (див. вище: п. 3) навчально-педагогічні запити і стимулювали лекторів не тільки до оновлення навчальних матеріалів і форм їх презентування, але й до розширювання інструментарію. Поступово впроваджується складання лексиконів та енциклопедій, формується новий запит на «тотальне ознаннєвлення», яке поступово сприятиме переходу від ренесансу через Нову добу до Просвітництва.

(5) Класична ідея «природнього світла розуму» набуває ще одного – суаресового – тлумачення у «метафізичному контексті». Лінгвоодиниці “naturali lumine” [3: Disp. I – prae Sec. I], “naturale lumen intellectus” [3: Disp. I – Sec. IV – 17], “naturale lumen ingenii humani” [3: Disp. I – Sec. V – 32] та інші використовували ним для своєрідного «антропозаземлення» теологічних питань: природній розум людини «налаштований» на раціональне/логічне пізнавання {тобто «виведення»/«здобування» знань саме у філософському смислі}. Ця суаресова інтенція була «долучена» до «вихідних положень» більшості мислителів-діячів цього періоду для спільного формування власних філософських поглядів і вибудов авторських систем філософування.

(6) Парадоксально постає невловимість авторства самого поняття/терміну «онтологія». Навряд чи можна достеменно встановити того, хто його застосував уперше. Епоха із 1550 року до 1750 року – це одна величезна «платформа думки», в межах якої мислителі текстували здебільшого щодо метафізичних тем-проблем, окрім того, вони мали доступ до нових виданих текстів {християнські ордени мали найліпші бібліотеки і власні друкарні}, а також відкритий простір для обговорення {дискусії щодо метафізичних і теологічних питань передбачали постійні переїзди країнами Старої – Західної – Європи}. Ймовірно, в одній із таких дискусій або приватних бесід колег і сформувався лінгвоноватив, вкорінений у грецьку мову та традицію філософування.

Необхідно враховувати й локаційність з’яви поняття/терміну «онтологія», а це німецькі терени латиномовного текстування. Єзуїтські навчальні заклади були й на теренах німецької локації, що стимулювало інтелектуальний рух і уможливило «зміщення» інтелектуального центру від Іспанії-Португалії до Німеччини. Загалом цей період можна з упевненістю назвати «єдиною платформою», оскільки мережа навчальних закладів уможливила не тільки кількісне розширення представників орденів, але й поширення знань. Поступово формується «німецька академічна традиція філософії» (“Schulphilosophie”).

(7) Нині прийнято вважати [4–6], що поняття «онтологія»/“ontologiæ” вперше з’явилося у роботі Якоба Лоргарда (Jacob Lorhard, 1561-1609) “Ogdoas scholastica”/«Восьмичастинна шкільна наука» [Ogdoas Scholastica Continens Diagraphen Typicam artium: Grammaticae (Latinae, Graecae), Logices, Rhetorices, Astronomices, Ethices, Physices, Metaphysices, seu Ontologiæ. Sangalli: Apud Georgium Straub, 1606] [7]. Новатив є синонімом до «метафі-

зики»/“metaphysicæ”, він вжитий тричі: на титулі праці (“Metaphysices, seu Ontologiae” [7, p. 4]), на початку книги 8 (“Metaphysicæ, seu Ontologiae Diagraphæ” [7, p. 384]) та наприкінці книги 8 (“Ontologiae” [7, p. 440]). -У тексті відсутня дефініція онтології, хоча отождження --метафізики та онтології постає знаковим. Зміни систематики філософії постають закономірними і завдяки тексту “Disputationes Metaphysicae” Франсіско Суареса, і як результування «переформатування» мислителів-діячів того періоду.

(8) Гіпотеза колег [4–5] щодо «підтвердженого авторства» поняття «онтологія» нині «прийнята» {мною} як «перехідна норма»: авторство поняття залишене за Якобом Лоргардом. У тексті “Liber de adeptione veri necessarii, seu apodictici” (1597) [8] при поясненні метафізики він використовує грецизм “ὄντα” [8, p. 75]. Колеги [4] перекладають-та-інтерпретують “ὄντα” як «те, що існує» (“existing things”) [4, s. 3]. Метафізика, за текстом “Liber de adeptione” [8, p. 75], «тяжіє» до найзагальнішого розгляду підґрунтя і принципів, онтологія ж має «акцентувати» увагу на «тому, що існує» {зауважу: формат та характер існування – матеріальний, нематеріальний; тілесний, речовий, думковий, вербальний нині навіть не припускаємо}.

Не можливо оминати увагою «лінгвістичну специфіку» тексту “Liber de adeptione” [8]: сам текст є лінгвопоеднанням латини і греки {перша постає основною мовою, друга – ілюстративом}. Оскільки тексти Аристотеля все ще популярні для цього періоду, закономірним постає використання обох мов, тому «конструювання» нових мовоодиниць є наслідком «залучання»/«постійного перебування» Якоба Лоргарда у мово-тексто-вербалізувальному полі. Часом було практиковане й транслітерування (або олатинення грецизмів): “ogdoas” – це транслітероване “ὀγδοάς” зі збереженням первинним значенням («вісім», «з вісьмома {складниками}»).

(9) Якоб Лоргард був одним із перших, хто вжив поняття «онтологія», тобто він запровадив його у текстове використання. Саме він був одним із перших, хто запропонував «деревоподібну» («діаграфну»/«лінійно-розгалужену») структуру проблем-питань, які розглядаються у метафізиці-й-онтології. Досліджуваний період – це «часи постійного пошуку», спілкування, обмірковування та висловлювання власних думок. У більшості текстів цієї доби термінологія подібна (якщо не ідентична).

Якщо порівнювати головні метафізичні тексти Якоба Лоргарда та Франсіско Суареса, то впливи очевидні (малоймовірно, що мислителі перетиналися особисто; хоча цілком можливо припустити їх опосередковане спілкування. Якоб Лоргард міг ознайомитися з текстом “Disputationes Metaphysicae” або спілкуватися особисто із тим, хто його опрацював). “Disputationes Metaphysicae” – текст знаковий не тільки у філософському {метафізичному, протоонтологічному, логічному, лінгвістичному, етичному та гносеологічному зрізах} і теологічному аспектах, але й у педагогічному: його «поступальна структура» уможливило вмірковування у тему. “Liber de adeptione” та “Ogdoas scholastica” формувалися під впливом ідей із “Disputationes Metaphysicae”.

(10) Поняттєво-термінологічне впровадження онтології (завдяки Якобу Лоргарду) уможливило необхідність її дефініціювання і «відділення» в окрему філософську галузь.

(11) Наступним кроком у термінологічному та лексиконному закріпленні онтології є її дефініція. Спробу дефініціювання здійснив Рудольф Гьокель (Rudolf Göckel, 1547-1628) {або Гокленій (Родольфус Гокленіус старший)} у тексті філософського лексикона [Lexicon philosophicum quo tanquam clave philosophiæ fores aperivntvr, Informatum opera & studio. Rodolphi Goclenii senioris, in academia mavritiana, quæ est Marchiobvrgi, Philosophiæ Professoris primarij. Francofvrti, Typis viduæ Matthiæ Beckeri, impensis Petri Musculi & Ruperti Pistorij, 1613] [9] у статті щодо абстрагування матерії (“abstractio materiæ”) [9, p. 16].

Він використовував грецизми “ὄντολογική” та “ὄντολογία” [9, р. 16]. Думка Рудольфа Гьокеля «спрямована» дуже тенденційно: він ототожнює математику та онтологію: “*Mathematica hæc est & ὄντολογική, idest, Philosophiæ de ente seu Transcendentibus*”, що можна перекласти як: «Математика постає й онтологією, тобто філософією існувального або перевищувального (межопереступального)» [9, р. 16]. Окрім того, на полях зазначено грецький термін “ὄντολογία” із дефініційним поясненням: «філософія існувального» (“*philosophia de ENTE*”) [9, р. 16].

(12) Поняття «онтологія» впроваджене. Його вже перетворили на термін, починають застосовувати, дефініціювати та «вмонтовувати» у систему філософії. Одне із долучань онтології до «філософської системи» здійснив Крістіан Вольф (Christian Wolff, 1679-1754). Він підтримував загальну лінію метафізичності і робив спроби вибудувати власну систему метафізики [10]. Частини філософії німецький мислитель ґрунтує на традиційному розрізненні у людині здатностей пізнавати та бажати.

Існує теоретична і практична частини філософії. Пропедевтикою до них є логіка, яка постає наукою про принципи та закони людського мислення. Теоретична частина філософії – це раціональна або виключно поняттєва наука про усі можливі речі або про те, яким чином вони можливі. До складу теоретичної частини насамперед включена метафізика. Вона є головною наукою і розмежовується на: 1) першу філософію, або онтологію (наука-основа для інших частин метафізики); 2) окремі (або спеціальні) складники метафізики. Цими складниками є: 1) раціональна космологія або вчення про світ загалом, 2) раціональна та емпірична психологія, або пневматика (наука про душу людини і дух загалом), 3) природна або раціональна теологія (вчення про Бога, його буття та властивості).

Практична частина також включає чисту (природне право, у складі якої є етика або філософія моралі, політика, економіка) та емпіричну (конкретні правила та форми діяльності і людської поведінки у різних сферах індивідуального та суспільного буття). Джерелом та ядром метафізики (і навіть філософії) є онтологія [11]. Термін «онтологія» з’явився у лексиконі Крістіана Вольфа та його пізніх латиномовних текстах під впливом учнів і коментувальників Тюммінґа та Більфінґера. Він визначає онтологію як «загальний розгляд речей», науку про існувальне загалом, його роди та властивості – тілесні і духовні. Він наголошував, що розглядає онтологію не як науку про буття, а радше як «науку-основу», оскільки у її межах пояснені перші підґрунтя пізнання.

(13) Учні Крістіана Вольфа дефініціювали онтологію інакше: 1) на думку Александра Готтліба Баумґартена (Alexander Gottlieb Baumgarten, 1714-1762), наукою про першооснови пізнання є метафізика; онтологія (або універсальна метафізика, перша філософія, архітектоніка) – це наука про загальні або абстрактні предикати речей, належні до підґрунтя пізнання [12]; 2) з позиції Георга Фрідріха Мейера (Georg Friedrich Meier, 1718-1777), онтологія постає першою філософією або основною наукою про буття і сутність як внутрішню можливість предметів людського пізнання та їх загальних предикатів [13].

(14) Спроба створити ще одну систему метафізики {за задумом суворо необхідну, логічно послідовну систему метафізики як науку про всі речі} не була вдалою через надмірне апелювання до логіки (як підґрунтя онтології). Усі нерозв’язані суперечності, які з’являлися у Крістіана Вольфа протягом побудови метафізичної системи, «подолані» через природну теологію та Бога.

(15) «Ологічнення» метафізики Крістіаном Вольфом спрямувало її від традиційної лінії (Аристотель – Тома Аквінський – Йоанн Дунс Скот – Франсіско Суарес) до марних спроб подальших мислителів створити життєздатну та динамічну систему. Після Крістіана Вольфа філософи робили спроби реформатувати його метафізику. Більшість наступних

метафізичних систем тільки номінально були такими: насправді у кожній із них онтологія відходила на другий план для звільнення простору авторським розробкам – трансцендентальній філософії (та аналітиці чистого розсуду) Канта, науковченню Фіхте, об'єктивній логіці Гегеля.

(16) Некоректною буде теза, що «онтологію взагалі викреслили із філософських/метафізичних розробок». Аж ніяк, онтології приділяли побіжну увагу через необхідність застосування та обґрунтування її головних термінів і понять: «існувальне», «екзистенція/існування», «буття». Часто мислителі розглядали й допоміжні поняття: «річ», «простір», «час», «матерія», «форма», «можливе», «дійсне». Найпозитивнішим моментом цієї лінії є створення можливостей для наступного відродження онтології та онтологічних проблем.

Висновки. Поняттєво-термінологічні пошуки мислителів-діячів презентованої лінії результувалися новою галуззю метафізики та філософії. Онтологія виникла закономірно та перетворилася на необхідний елемент філософського простору. Авторські варіанти тлумачення, дефініціювання і систематики не зменшили значення новативу, радше навпаки – стимулювали «запит на буттєвість та/або існувальність», що уможливить дослідницькі тренди наступних століть.

Перспективи подальших досліджень обмежені пропонованим дослідженням (через подальшу необхідність деталізування 4-7 ліній онтології), але авторський текст уможливає формування дискусійного простору щодо уточнення презентованого (зокрема, гіпотетичного) та дотичних до теми аспектів.

Список використаної літератури

1. Діденко Л. Лінії онтології: (1) проблематизування та (2) «метафізичність». *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії* / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. Вип. 25. С. 21–28. <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.25.3>.
2. Діденко Л. Лексикон онтології: буття та відбуттєвлені. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії* / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. Вип. 19. С. 18–26.
3. Suárez F. *Disputationes Metaphysicae* / Digitalisierungsprojekt – koordiniert von Prof. Salvador Castellote und Dr. Michael Renemann. URL: <http://homepage.ruhr-uni-bochum.de/Michael.Renemann/suarez/index.html>.
4. Øhrstrøm P., Andersen J., Schärfe H. What Has Happened to Ontology. *Dau F., Mugnier M.-L., Stumme G. (eds.) Conceptual Structures: Common Semantics for Sharing Knowledge. ICCS 2005*. Lecture Notes in Computer Science, vol. 3596. Springer: Berlin, Heidelberg, 2005. P. 425–438. https://doi.org/10.1007/11524564_29.
5. Øhrstrøm P., Uckelman S.L., Schärfe H. Historical and Conceptual Foundation of Diagrammatical Ontology. *Priss U., Polovina S., Hill R. (eds) Conceptual Structures: Knowledge Architectures for Smart Applications. ICCS 2007*. Lecture Notes in Computer Science, vol. 4604. Springer: Berlin, Heidelberg, 2007. P. 374–386. https://doi.org/10.1007/978-3-540-73681-3_28.
6. Øhrstrøm P., Schärfe H., Uckelman S.L. Jacob Lorhard's Ontology: a 17th Century Hypertext on the Reality and Temporality of the World of Intelligibles. *Eklund P., Haemmerlé O. (eds) Conceptual Structures: Knowledge Visualization and Reasoning. ICCS 2008*. Lecture Notes in Computer Science, vol. 5113. Springer: Berlin, Heidelberg, 2008. P. 74–87. https://doi.org/10.1007/978-3-540-70596-3_5.
7. Lorhard J. *Ogdoas scholastica continens diagrammen typicam artium*. Sangalli, 1606. / Internet Archive. URL: https://archive.org/details/bub_gb_rM5gdGMu-rAC/mode/2up.

8. Lorhard J. Liber de adeptione veri necessarii, seu apodictici. Tubingae, 1597 / Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg. URL: <https://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd16/content/pageview/2174716>.
9. Goclenius R. Lexicon philosophicum quo tanquam clave philosophiæ fores aperivntvr. Francofurti, 1613. URL: <https://reader.digitale-sammlungen.de//resolve/display/bsb10008450.html>.
10. Wolff Chr. Vernünfftige Gedanken von Gott, der Welt und der Seele des Menschen, auch allen Dingen überhaupt. 1722. / Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg. URL: <https://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd18/content/pageview/5619625>.
11. Wolff Chr. Philosophia prima, sive Ontologia. 1736. / Internet Archive. URL: https://archive.org/details/bub_gb_1HsPAAAAQAAJ/page/n11/mode/2up.
12. Baumgarten A.G. Metaphysica. 1739. / Internet Archive. URL: <https://archive.org/details/metaphysicaalex00baumgoog/page/n4/mode/2up>.
13. Meier G.F. Metaphysik. Teil I-II. 1755-56 / Internet Archive. URL: <https://archive.org/details/details/metaphysik0102meieuoft/page/n3/mode/2up>.

THE LINES OF ONTOLOGY: (3) TERM-ROOTING

Larysa Didenko

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Faculty of Philosophy, Philosophy of Humanities Department
Volodymyrska str., 60, 01033, Kyiv, Ukraine*

An authorial construction “the lines of ontology” is of assistance to present the formation of ontology, which foundation is the Being theme/problem. The principal item of the text is the ideas emphasizing (but not detailing) the history of ontology.

Philosophy is rooted in ontology, which formation can be derived not only from ‘the incorporation of terms’ (classical approach) as the first mention, the first explanation, the first definition, etc.; but also from ‘the fundamental idea/ideas’ (nonclassical approach) as quite a long formation period with the core reconstruction. The ‘core’ is assumed to be ‘the common theme/problem’. In this case, it is ‘the Being’ (with ‘a being/existent’ as a derivative). ‘Chronological and aspectual research of the Being’ can be named ‘the lines of ontology’.

Among them there are the following: 1) problematization; 2) ‘metaphysicality’; 3) term-rooting; 4) non-metaphysicality; 5) transition; 6) re-metaphysicality (or metaphysicality recovery); 7) essentialness. With the titles of the mentioned lines of ontology is presented the ‘philosophizing mood’ of the thinkers about the ontological themes/problems. There is a need for further revisions and clarifications of some ideas.

So the development of them by human beings from the next generations (mainly in the field of philosophy) was taken as the key reason to choose the thinkers who can exemplify each line of ontology. The research trends consist of thinker’s ideas taken for improvement inside the one line only. The authorial comments can be the generalized researcher’s views created for (re)introduction of some significant for ontology ideas. The third line of ontology is presented in the paper.

A clarification for it includes the line specificity, chronological borders, research trends (and the names of the main thinkers), authorial comments. After a long time search, ‘Ontology’ was taken as a notion for a sphere of Being (and frombeingness/-es). It was coined in 1606 by Jacob Lorhard in his ‘Ogdoas Scholastica’. But firstly, he used the Greek word ‘ὄντα’ in ‘Liber de adeptione’ (1597). The next linguistic-and-philosophical result was contributed to a definition of ontology as ‘philosophia de ente’ or ‘philosophy of being/existent’ which was found in Rudolph Göckel’s ‘Lexicon philosophicum’ (1613). Finally ontology was included as a main part into metaphysics by Christian Wolff.

Key words: philosophy, ontology, the history of ontology, the lines of ontology, the formation lines of ontology, the lexicon of ontology, Being, frombeingness/-es, being/existent, metaphysics, theology.